

possibilities doing. The modern understanding of creative evolution, which involves creative search and author's art, is defined. In general, paying attention to the philosophical, social, psychological and, in fact, esthetic levels of creativity.

Key words: *creativity, evolution, talent, sublimation, emanation, paradigm.*

Дата надходження статті: «22» лютого 2019 р.

Дата прийняття до друку: «15» березня 2019 р.

УДК 82 - 1.161.2'06

DOI: 10.31475/fil.dys.2019.09.12

ВІТАЛІЙ МАЦЬКО,

доктор філологічних наук, професор

(м. Хмельницький);

ГАЛИНА ЦИЦ,

кандидат філологічних наук, доцент

(м. Хмельницький)

**Верлібр як нетрадиційна форма вірша: поетика і проблематика
(за збіркою «Лугини» Тадея Карабовича)**

У статті здійснено спробу віршованого аналізу українського поета, доктора філологічних наук, професора кафедри української філології університету М. Кюрі-Складовської (м. Люблін, Республіка Польща), члена редакційної ради нашого фахового наукового збірника «Філологічний дискурс» Тадея Карабовича. Науковець 6 квітня ц.р. відзначив своє 60-ліття з дня народження. Вінуючи ювіляра, наша стаття є підсумком його творчої діяльності, а також – своєрідним подарунком до знаменної дати у його бутті. А життя у поета насичене: народився у селищі Савинці Холмського воеводства. Після здобуття середньої освіти поступив до Люблінського університету. Закінчив факультет педагогіки і психології. Працював журналістом у газеті «Наше слово» (Варшава), друкувався в українських і польських часописах. Із 2001 р. очолює редакційну раду щорічника «Український літературний провулок» (видання українських письменників Польщі). З'ясовано, що у творчій роботі автор надає перевагу міфопоетиці, у віршованій формі – неримованим нерівно наголошеним рядкам – верліброві.

Ключові слова: *верлібр, зміст і форма, поетика, тактовик, анафора, асонанс.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Тадей Карабович є автором збірок поезій «Zapatrzenia», «Вологість землі», «Біля вогню»,

«Кличу тебе, як ластівку», «Атлантида», «В пустелі небо чорне», «Що стою за стіною споминів», «Два листи до ночі», «Вибрані поезії», «Juz dzień się nachylił do czterech kranców świata», «Довга розлука», «Лугини», низки перекладів та літературно-критичних праць. Із 2012 р. Т. Карабович є членом НСПУ. В Україні відомий переважно як літературознавець, надрукувавши близько двох десятків статей про міфопоетику Нью-Йоркської групи. Цьогоріч у Львові побачила світ збірка поезій «Лугини», яка ще не потрапила у поле зору дослідників, віршознавців, а отже є актуальним полем для літературознавчого прочитання.

Аналіз досліджень і публікацій... У сучасному віршознавстві проблему специфіки неklasичного віршування досліджували О. Башкирова, Б. Бунчук, Н. Гаврилук, Н. Костенко, В. Мельник-Андрушук, А. Підпалій, Г. Сидоренко, М. Ткачук, О. Кицан, Б. Бойчук та ін. Художню творчість і наукову діяльність Т. Карабовича аналізували Б. Столярчук «Не наполохай ранню тишу» (2007), О. Астаф'єв «Нью-Йоркська група у міфопоетичному вимірі» (2017), В. Яручик «Нью-Йоркська група з погляду міфопоетики» (2017), Заневська Т. «Міфопоетика Нью-Йоркської групи» як монографічне дослідження про історію української еміграції другої половини ХХ ст.» (2017) та «Вікна пам'яті» (Zaniewska T. Okna pamięci, 2004), Гаєв П. «Сигналізуємо» (Gajew P. Sygnalizujemy, 2008), Е. Соловей «Між мовчанням і словом» (2001), І. Немченко «Огляд лірики та ліро-епосу Тадея Карабовича» (2005), А. Савенець «Той, що стоїть за стіною споминів» (2009), В. Вовк «Поезія серед темні і безгоміння» (передмова, 2019). Якщо В. Вовк помітила темні тони словесного наповнення поезій, то М. Зимомря і М. Ткачук зацентровують на тому, що творчий набуток Т. Карабовича сприяє активній культурній співпраці польського і українського народу: «Він заснував авторитетний щорічник «Український літературний провулок», який від 2001 року видається у Любліні й служить справжньою трибуною для репрезентації літературного процесу, що відбувається в Україні та в Польщі. Досі побачило світ шістнадцять випусків, кожний з яких служить зміцненню приязні між українським і польським народами. Знак цієї взаємодії ґрунтується на розумінні сутності культурного простору, в основі якого ментальна й мистецька константа духовного змагання двох народів-сусідів» [4, с. 367].

Формулювання цілей статті... На основі аналізу поетичної збірки «Лугини» Т. Карабовича схарактеризувати поетику неklasичного віршування (верлібру), розкрити проблематику творів поета.

Виклад основного матеріалу... Збірку віршів супроводжує

передмова Віри Вовк, яка завершується дещо на песимістичній ноті: з її погляду, «...тільки ідея пройденості й вічності, яка постійно мучить його в цьому нестійкому й непевному завтрашнього дня світі. Автор тужить за звільненням від земних тягарів і, свідомий своєї зростаючої сивизни, запитує себе про вартість своїх життєвих надбань, прийшовши до висновку Святого Августина: *Vanitas, vanitatum vanitas!*» [1, с. 5–6].

Внесемо деяке уточнення: по-перше, латинський вислів не належить теологові Аврелію Августинові Іппоннійському (354 – 430), вислів «*Vanitas vanitatum et omnia vanitas*» («Суєта суєт, сказав Екклезіаст, марнота марнот, – все суєта!») взято з Біблії (Див.: Книга Екклесіаста, 1, 2), по-друге, не хочеться вірити, що сучасний поет підійшов до свого зрілого 60-ліття з думкою Августина про марноту життя, та й, зрештою, сама В. Вовк потішає автора збірки поезій «Лугини» тим, що «його старання Сізіфа для українських культурних пам'яток Холмщини – невідкличні, а поезії про донкіхотське кохання залишать вагомий слід у нашій літературі» [2, с. 6]. Отже, із передмови випливає, що автор виконує Сізіфову працю (марноту марнот) і що його праця, то «*vanitas, vanitatum vanitas*». Насправді, Т. Карабович усвідомлює «вартість своїх життєвих надбань» уже тим, що він бачить перед собою перспективу, закладену у філософському сенсі власного буття, без чого особистість просто не спроможна існувати. Означений зміст розпрозорюється в структурі світогляду. Антропологічна природа людини сфокусована на простір своєї активної діяльності, й у такий спосіб індивід перетворює природу на світ свого буття. Саме у доквіллі, в соціальному середовищі відбувається процес й існування, і життєдіяльності людини, яка після себе залишить духовну спадщину, бо, усі ми у цьому світі тимчасові, усі перебуваємо в космічному колокозусі, наше життя проходить у «замкненому колі»: народження, розквіт, занепад, смерть. Означений біоритм спостеріг Пророк Екклесіаст: «Сходить сонце, і заходить сонце, і поспішає до місця свого, де воно сходить» (Книга Екклесіаста, 1, 5). Така проста і водночас незаперечна діалектика буття.

Ведемо мову до того, що складним діалектичним процесом, який всорбовує у себе етапи і своєрідні механізми, є творчість письменника. Творчий процес людини виражений сукупністю її розумових здібностей, інтелектом. Останній атрибує внутрішні відчуття літератора, його образне мислення. Недаремно О. Довженко говорив, що «митець думає не тільки розумом, але і серцем» [3, с. 192], маючи на увазі духовну субстанцію, духовний світ майстра слова.

Поетику, майстерність творення письменником словесних образів, підпорядкуємо у нашому віршознавчому дослідженні і стилістиці, і

теретичному обґрунтуванню архітектоніки тексту. Зазначимо, що постіндустріальний світогляд поета базований на ідеї постійного оновлення змісту і форми нетрадиційного вірша. Зчаста надібуємо протиставлення людини і соціуму, людини і довкілля, людини і сакрального, духовного і матеріального, добра і зла, світу правди і неправди, – у такому різновекторному континуумі-парадоксі проходить буття індивіда. Здається, що автор намагається спіймати у циклічному часі точку неповернення зла, пробує відродити повагу до історії, повернути безбожників до християнських істин, аби в любові, вірі і надії створити Рай на землі для всього людства, де не буде місця хаосу, ненависті, абсурду. Для цього його ліричний герой шукає ключ, щоб ним відчинити історію: «шуміли дерева у вічність / наче шепоти загорнені у трірський хітон / у якому я шукав ключа / щоб ним відчинити минуле на пустирі / первинну землю та могили / забуті пісні понад Бугом / та написи покинуті напризволяще» [5, с. 15].

Тадей Карабович належить до покоління, яке стрімко зійшло на арену історії і діє з упевненістю у своїй неповторності та оригінальності. Поруч себе він бачить тих, хто в історичному русі поколінь здійснює безліч помилок, тому із примусу поступається місцем новому поколінню. У триединому часі – минуле, теперішнє, майбутнє – ліричний герой замислюється над минулим, метафорично вдивляючись у день завтрашній: «Моя річка з минулого / що пливеш через забуття / чи мене пригадаеш / я прагну щоб у твоїх плавнях / цвіли верби / та в мутній воді / відбивалася моя тінь / хочу залишити на спомин / мої запізнілі листи / ніде не вислані / мої нездійснені мрії / прибиті щоденністю» [5, с. 100]. Автор прагне передати читачам Лесине *contra spem spero*, коли попри негаразди долі, слід чекати на кращі дні. Так написано на скрижалях історії, так учив нас Г. Гегель, він радив черпати уроки з історії, скрушно зауважував: «Правителям, державним діячам та народам поважно радять видобувати повчання з досвіду історії. Але досвід та історія учать, що народи та уряди нічого не навчилися з історії і не діяли згідно з повчанням, яке могли з неї здобути» [2, с. 61]. Для ліричного персонажа «життя повниться подіями і тишею / стаючи непрохідним кодом минулого / дивлячись у минуле розумієш окремі жести / які несло життя і зберігало його сутність / на скрижалях / на листку паперу / і на піску» [5, с. 155].

Поет 18 березня 2017 року написав вірш про столицю України. Він читається як експромт, як імпровізація без попередньої підготовки: «Ще зовсім оголені дерева / Ботанічного саду / мене зустріли засоромлено / лишень між гілками / виблискували куполи / патріаршого собору... / це була моя зустріч / з Києвом» [5, с. 118]. Відповідно до віршознавчого

аналізу верлібру, неврегульованої форми некласичного віршування, варто звернути увагу на роль метрики, ритміки, строфіки і різноманітних мір повтору в побудові означеного вірша. Насамперед зауважимо, що словосполучення вільний вірш і довільний вірш звучать майже однаково, але вони не є синонімами. Нині вільний вірш є чи не основним різновидом поетичного мовлення. Вільний вірш походить від французької мови (*vers libre*) – неримований нерівнонаголошений віршорядок. Довільний вірш (його називають байковий) твориться переважно ямбом, репрезентує силаботонічну систему віршування і має різну кількість стоп, римується довільно. Тому й такий вірш відносять до класифікації довільного.

У верлібрі Т. Карабовича відіграє певну роль тактовик як міжсистемна форма віршування, сумірністю для нього є ізохронізм віршованих рядків. Означене розташування слів сприяє членуванню їх на такти. Тактометр увиразнює інтонацію, пролонгує різні типи ізосинтаксизму. Автор використовує однорідні члени речення («горіли коси дівчатам у заграві смолоскипів / палали шини в безодні / лежали мертві на одрі») [5, с. 25]. («наші прагнення, наші мрії, наше кохання») [5, с. 150]. Улюбленою зі стилістичних фігур Карабовича є анафора, яка постулює у верліброві ритмічно-евфонічну будову, конгломерат поезії, скріплює строфи й у такий спосіб надає творові форми вірша: 1) «*іду за тобою по нитці павутини / бо не уявляю залишитися самотнім / в Часослові / на білих як світло сторінках / іду за тобою / з трояндою в долоні / щоб не пропасти в космічній далі...*»; 2) «*Стрибаючи через ватру, залишмо гори, закутані в хмари, знову тільки наші в ранковому сонці. / Стрибаючи через ватру, оставмо загорнені в мовчання ялиці та смереки дзвінки, неначе пісні про кохання дівчат і хлопців на світанку, адже і ми були такими в минулому столітті. / Стрибаючи через ватру, полишмо пісню, як дзвінкий відгомін чекання, що котиться над прірвою життя в невідоме завтра і замовкає...*» [5, с. 176].

За класифікацією анафора є місцева, комбінована і суцільна. У першій наведеній ілюстрації комбінована анафора не лише поєднує строфи, а створює мелодійний фон, є своєрідним орнаментом. Друга ілюстрація атрибує суцільну анафору, з якої починається кожна строфа. Застосований поетом лексичний повтор упродовж цілого твору підсилює емоційний тонус сприйняття попередньої строфи і водночас акцентує на головній думці сюжету. Означена анафора виконує роль своєрідного естета у вірші. Анафора згрупує рядки 1–4–7–10 (треба; 7 рядок – синонім слід) [5, с. 9], 1–4, (Лугини) [5, с. 7], 1–4 (насправді) [5, с. 19], 2–5 (щоб) [5, с. 20], 4–7 (і сниться) [5, с. 22], 3–7 (та я ніяк) [5, с. 25], 4–10 (коли) [5, с. 28], 2–5–11 (щоб) [5, с. 45], 1–2–3–5 [5, с. 57],

1–6 (як добре) [5, с. 58], 1–8 (листок Апокаліпсису) [5, с. 162], 1–4 (скелі) [5, с. 166]. Справді, прикрасою для будь-якого вірша є свіжі не збиті мовні перла, а окрасою їх є якраз анафора і епіфора, але якщо у збірці «Лугини» поет зчаста використовує анафору, то, на жаль, епіфори нами не помічено жодної. Зовсім мало питальних анафор, переважають стверджувальні. Питальні ж анафори спонукають до роздумів читача над сенсом буття, над вічними філософськими істинами про людське буття, про Я – Інший (соціум). Одначе прикметним є те, що у верлібрі Карабович майстерно використовує анафористичну композицію: «Що все промине понад мою головою / і понад кронами дібров / та не повернеться / у співі жайворонка над полем / *ані* у дощах завітних / чи шурхоті лозняків / *ані* в нитці яку пряде час / понад головами людей / і понад кронами міст / *ані* у слові віщому / що родиться на згарищі...» [5, с. 11].

Поет вдається до співзвуччя – алітерації, – що підсилюють сонорну виразність (наприклад, приголосна **з**): «зі слів неприсутніх / дарованих на вічність / заплутану у клубок долю / випряду з хмар і забуду про стежку в нікуди / слова змінять свій сенс і будуть неприсутні» [5, с. 10], а також – до асонансу. Спостерігаємо, як повторення однакових голосних звуків (**о**) у двох рядках строфи підсилює її музичність, а поєднання приголосних аффрикатів-алітерації і голосних букв увиразнює милозвучність: «дзвеніли дзвони на наших дзвіницях / дим полонив золото соборів» [5, с. 25]. Ясно, що звуковий повтор атрибує поетичну майстерність автора збірки.

Тут треба відзначити, що верліброві, як і постмодерній поезії, притаманна вільна сутність монтажної форми подій у композиційній структурі. Остання всорбовує в себе порушення причинно-наслідкових зв'язків і часопросторових координат між собою. Тому такі вірші носять асоціативно-емоційний характер, а логіко-смісловий ряд слід дешифрувати між лакунами, вловлюючи головну думку ліричного героя. Саме за смисловою оболонкою необхідно відчитувати головну ідею твору у вільному вірші. Окремі з них у збірці Карабовича, навіть якщо йдеться про світлі почуття, кохання, на перший погляд, завершуються на песимістичній ноті, насправді ж поет підпирає їх ірраціональними мотивами релігійного змісту, роздумами про Вічність, про потустороннє життя: «що я промину наче хвиля на моїй річці / або курликання журавлине / над прощальною пустою / і не буде ніяких годинників / які показували б час / бо не буде календарів / тільки вічність» [5, с. 11] або: «Я хотів пити кров з чаші Спасіння / щоб не сумніватися у правді / і простягнув руку з безодні / щоб ти її схопила / а ти не встигла / я не зустрів тебе на шляху проминання / і чаші

Господньої не торкнувся / в холодному коридорі життя / невже тільки в вічності / все неможливе / стає дійсним» («Чаша») [5, с. 54].

Висновки... Отже, збірка «Лугини» Тадея Карабовича є тією квінтесенцією людського духу, яка спонукає читача до роздумів про вічне. Антропологічна аксіома криється у дихотомії добро і зло, духовне і матеріальне, у Біблійних десяти заповідях, які декларують гуманні цінності, звеличують людину честі, людину праці, людину обов'язку перед суспільством. Версифікаційна система збірки «Лугини» повністю побудована на інтонаційно-смысловому принципі, її вірші мають естетичний смак і засвідчують високу планку творчості поета. Центральна проблематика усіх творів гуманістична. Автор закликає читачів цінувати життя, більше творити добра на землі, і тоді світ подобришає.

Список використаних джерел і літератури:

1. Вовк В. Поезія серед темні і безгоміння. *Карабович Т. Лугини / Літ. ред. Остап Ножак*. Львів: ЛА «Піраміда», 2019. С. 5-6.
2. Гегель Г.В.Ф. Лекції по філософії історії. Санкт-Петербург : Наука, 2000. 480 с.
3. Довженко О. Матеріали до «Поєми про море». Шоста записна книжка // Твори: У 5 т. Київ: Дніпро, 1966. Т. 5. 542 с
4. Зимомря М., Ткачук М. Колористика міфопоетики: дискурс утвердження національної моделі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Літературознавство: / За ред. д. ф. н. М.П.Ткачука*. Тернопіль: ТНПУ, 2017. Вип. 46. С. 361–387.
5. Карабович Т. Лугини / Літ. ред. Остап Ножак. Львів: ЛА «Піраміда», 2019. 180 с.

References:

1. Vovk V. Poeziya sered temini i bezgominnya. Karabovych T. Luginy`ny` / Lit. red. Ostap Nozhak. L`viv: LA «Piramida», 2019. S. 5-6.
2. Gegel` G.V.F. Lekcy`y` po fy`losofy`y` y`story`y`. Sankt-Peterburg : Nauka, 2000. 480 s.
3. Dovzhenko O. Materialy` do «Poemy` pro more». Shosta zapy`sna kny`zhka // Tvory`: U 5 t. Ky`yiv: Dnipro, 1966. T. 5. 542 s
4. Zy`momrya M., Tkachuk M. Kolory`sty`ka mifopoety`ky`: dy`skurs utverdzhennya nacional`noyi modeli. Naukovi zapy`sky` Ternopil`s`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni Volody`my`ra Gnatyuka. Seriya: Literaturoznavstvo: / Za red. d. f. n. M.P.Tkachuka. Ternopil`: TNPU, 2017. Vy`p. 46. S. 361–387.
5. Karabovy`ch T. Luginy`ny` / Lit. red. Ostap Nozhak. L`viv: LA «Piramida», 2019. 180 s.

Summary

Vitalii Matsko, Halyna Tsyts

***Vers libre as a Non-Conventional Form of Poem: Poetics and Problems
(based on Tadei Karabovich's «Luhyny» Collection)***

The attempt was made to analyze verse studies of the Ukrainian poet, Doctor of Philology, Professor of the Department of Ukrainian Philology of M. Curie-Skladowska University (Lublin, Poland), member of the editorial board of our professional scientific collection «Philological Discourse» Tadei Karabovich. On April 6 this year the scientist celebrated his 60th birthday. Congratulating the jubilee, our article is the result of his creative activity, and also – a kind of gift to a significant date in his life. The life of the poet is rich in events: he was born in the village of Savyntsi, in the ChelmVoivodeship. After graduating from secondary school, he entered the University of Lublin. Having graduated from the Faculty of Pedagogy and Psychology he worked as a journalist for the newspaper «Nashe Slovo» (Warsaw), and was published in Ukrainian and Polish magazines. Since 2001 he heads the editorial board of the annual «Ukrainian Literary Lane» (edition of Ukrainian writers of Poland). It is revealed that in creative work the author prefers mythopoetics, in verse form – unrhymed unequally emphasized lines – verslibre.

Key words: *verslibre, content and form, poetics, tactician, anaphor, assonance.*

Дата надходження статті: «05» лютого 2019 р.

Дата прийняття до друку: «21» березня 2019 р.

УДК 070: 82 - 92.09

DOI: 10.31475/fil.dys.2019.09.13

СВІТЛАНА ОСЯК,

аспірантка

(м. Кам'янець-Подільський)

**Листи як віддзеркалення еволюції
життя і творчості Миколи Вороного**

На підставі аналізу епістоли Вороного та листів до нього здійснено спробу осмислити історичне минуле України, розкрити ідейно-художні погляди М. Вороного в культурному просторі соціуму, яке, на думку поета, було необхідним задля виявлення національної ідентичності, наближення здобуття державної незалежності. Доведено, що епістолярій М. Вороного репрезентує соціально-культурний досвід нації кінця XIX – початку XX століття. Історична зумовленість творення епістолярної спадщини – це спосіб